

**KÖKSAL, MEHMET FATİH (2024), RİZELİ ÂTIF EFENDİ VE DİVANI, RİZE:
REVAK YAY., ISBN: 978-605-73461-8-6**

YUNUS DOLU

Doktora Öğrencisi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Phd Student, Recep Tayyip Erdogan University, Faculty of Arts and Sciences, Departments of Turkish Language and Literature

yunus_dolu20@erdogan.edu.tr

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Dergisi-Journal of Turkish Language and Literature
TÜRKDED-8, Haziran- June 2024 Rize

Makale Türü-*Article Types* : Kitap İncelemesi-Book Review

Geliş Tarihi-*Received Date* : 29.05.2024

Kabul Tarihi-*Accepted Date* : 17.06.2024

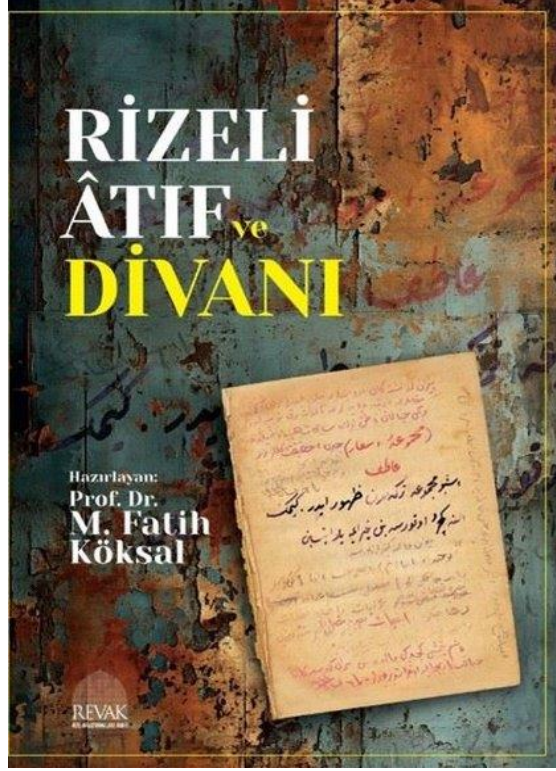
Sayfa-*Pages*: 120-122.

Atıf/Citation: Dolu, Yunus, (2024), “Köksal, Mehmet Fatih (2024), Rizeli Âtuf Efendi ve Divanı, Rize: Revak Yay., Isbn: 978-605-73461-8-6” *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 5/1: 120-122.

**KÖKSAL, MEHMET FATİH (2024), RİZELİ ÂTIF EFENDİ VE DİVANI, RİZE:
REVAK YAY., ISBN: 978-605-73461-8-6**

Yunus DOLU*

Rizeli Âtîf Efendi (1874-1945), sağlığında “mürettep” hâle getiremediği *Divan*’ıyla bir geleneği sürdüren şairlerimizdendir. Onun, hayli maceralı diyebileceğimiz yolculuğunu, işinin ehli bir araştırmacının elinde tamamlanan “şiir mecmuası” şimdi Rize Araştırmaları Vakfı (REVAK) vasıtasıyla ilgisine sunulmaktadır. Elinizdeki *Divan*, klasik edebiyatımıza ait eserlerin usulüne en uygun bir tarzda hazırlanması, alanında en yetkin isimlerin başlarında gelen Prof. Dr. M. Fatih Köksal tarafından hazırlanmıştır. “Ön Söz”ünde de belirtildiği üzere Rizeli Âtîf Efendi’nin “Mecmûa-i Eş’âr”ını bir sahaftan alan Sayın Köksal, onu şairin vasiyetine uymak suretiyle “mürettep divan” hâlinde yeniden düzenlemiştir. Yıllar sonra bu vasiyetin yerine getirilmiş olması, şairimize kabrinde huzur bahşedecektir diye umuyoruz (Köksal, 2024).

M. Fatih Köksal tarafından yayıma hazırlanan *Rizeli Âtîf Efendi ve Divanı* isimli bu eserde, mezkûr şairin hayatı ve edebî kişiliğine yer verilmiş, akabinde *Divan*’ı tanıtılarak transkripsiyonlu metin okuyucuların istifadesine sunulmuştur.

Çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Rizeli Âtîf Efendi’nin “Hayatı” ve “Edebî Kişiliği” başlıkları açılmıştır. Hayatı başlığında şairin belgeler ve *Divan*’ına göre hayatına dair bilgiler verilmiştir. Belgeler başlığı altında Âtîf Efendi’nin Terceme-i Hâl varakasında kendisini şu şekilde tanıttığı görülmüştür: “*İsmim Hasan, mahlasım Âtîf, pederimin ismi Hacı İbrâhîm Efendizâde Mehmed Şâkir, mahlası Âgâhi’dir. Mahlasımla yâd olunurum*” (Köksal, 2024: 16). Belgeler ışığında daha fazla malumat sahibi olduğumuz Rizeli Âtîf Efendi’nin *Divan*’ında kendisine dair sınırlı bilgiler bulunduğundan söz edilmiştir.

Birinci bölümün ikinci başlığı olan “Edebî Kişiliği” bahsinde ise Rizeli Âtîf Efendi’nin sanatı sekiz alt başlık hâlinde incelenmiştir. İlk olarak şairin “Şiir Anlayışı” üzerinde durulmuş ve *Divan*’ındaki şiirlerden örnekler sunulmuştur. Şiiri bir “araç”

* Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Doktora Öğrencisi, yunus.dolu20@erdogan.edu.tr

olarak benimseyen Âtîf Efendi, “hatırına bile gelmeyen konuları söyleten biri” olduğundan dem vurmıştır. Bu başlıktan sonra Âtîf Efendi’nin “İşlediği Konular” bahsine geçilmiş ve çoğunlukla dinî-tasavvufî şiirlere yer verdiğinden söz edilmiştir. Ayrıca bu bahiste “divandaki manzumelerin konularının nazım şekillerine göre dağılımı” tablosu da yer almıştır.

Divan’ın muhtevası incelendikten sonra şairin manzumelerinde kullanmış olduğu kelime kadrosu “Dili” başlığı altında tetkik edilmiştir. Buna göre Âtîf Efendi en fazla “aşk”, “gönül” ve “Allah” kelimeleriyle şiirlerini kaleme aldığı görülmüştür. Bu alt başlıktan hemen sonra ise “şekil özellikleri” bahsinde görmeye alışık olduğumuz “Vezin ve Kafiye Kullanımı” başlığı açılmış ve Âtîf Efendi’nin aruz tasarrufları şiirlerinden örnekler verilerek açıklanmıştır. Şairin edebî kişiliğinin daha iyi bir şekilde anlaşılması için “Etkilendiği Şairler” başlığı açılmış ve bu bahiste Âtîf Efendi’nin hem klasik dönem hem de kendi çağının şairlerini takip ettiğinden söz edilmiştir. Bu şairler arasında; Fuzûlî (öl. 1556), Aziz Mahmud Hüdâyî (öl. 1628), Nef’î (öl. 1635), Bosnalı Sâbit (öl. 1712), Şeyh Gâlib (öl. 1799), Zîver (öl. 1880), Muallim Nâcî (öl. 1893), Şâkir Âgâhî (öl. 1903), Şeyh Attâr (öl. 1221), Sa’dî-i Şîrâzî (öl. 1292) ve Hâfız-ı Şîrâzî (öl. 1390?) gibi ünlü şairler bulunmaktadır.

Rizeli Âtîf Efendi’nin daha ziyade dinî-tasavvufî şiirlere ehemmiyet göstermesinden ötürü “Âtîf ve Tasavvuf” başlığı açılmış ve *Divan*’ındaki tasavvufî beyitler bu başlık altında ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Birinci bölümün son bir önceki başlığı olan “Âtîf’ı Besleyen Kaynaklar” başlığında ise toplamda 53 farklı eserin *Divan*’da adının zikredildiğinden söz edilmiş ve bu eserlere alfabetik olarak çalışmada muhtasar bir biçimde değinilmiştir. Birinci bölümün son alt başlığı ise “Âtîf’in *Divan* Dışındaki Şiirleri” adını taşımaktadır. Bu bahiste Âtîf Efendi’nin *Mecmûa-i Eş’âr*’ında yer almayan irili-ufaklı birkaç şiiri çalışmaya dâhil edilmiştir. Söz konusu bu şiirler, şairin terekesi arasında bulunan 30 yapraklık bir defterinde yer almaktadır. Çeşitli notların yer aldığı, bazı Arapça şiirlerin bulunduğu ve “mecmû’a-i eş’âr ve fevâid” olarak isimlendirilen defterde; 6 kıta, 4 beyit, 1 rubai ve 1 mısra olmak üzere toplam 12 manzume bulunmaktadır.

Kitabın ikinci bölümü şairin *Divan*’ına ayrılmış olup ilk olarak tanıtımı yapılmıştır. Evvela “*Divan*’a Dair Birkaç Söz” bahsi açılmış ve eserin daha önce kimler tarafından tanıtıldığına yer verilmiştir. Ayrıca bu bölümde M. Fatih Köksal tarafından yerine getirilen Âtîf Efendi’nin vasiyeti, kendi kaleminden aynen nakledilmiştir:

“İşbu mecmû’a terekemden zuhûr eder, her kimin eline geçer ve okursa beni hayr ile yâd etsin. Dîvân hâline getirenler olursa evvelâ tevhîd, sâniyen “benim” redifli na’t, sâlisen ‘Gönül ister ziyâret hâkini ilh. [ey server-i âlem]’ matlalı istişfâ-nâme, badehû kasâid, badehû gazeliyyât, daha sonra kitaât, daha sonra ebyât, daha sonra mesârî yazıla. El-hâsıl münteşir devâvîn tertibince tertîb edilerek tebyîz edeler” (Köksal, 2024: 79).

Bu açıklamaların ardından “nüshanın tavsifi” yapılmış ve eserin “yazılış tarihi”nden söz edilmiştir. Yazılış tarihi başlığında Âtîf’in şiirlerinin hangi yıllarda

kaleme alındığı tablo hâlinde gösterilmiştir. Buna göre ilk şiirlerini 1907 yılında kaleme alan şair, son şiirlerini ise 1936 yılında yazmıştır. İkinci bölümün ana metinden önceki son başlığında ise “*Divan*’daki nazım şekilleri ve aruz kalıpları”ndan bahsedilmiştir. Bu başlık altında şairin şiirlerinde pek çok değişiklik yapmasından ötürü nazım şekilleri içerisinde “normal şiirler” ile “iptal edilen şiirler” başlıkları açılmıştır. İptal edilen şiirler arasında; 12 beyit, 4 kıt’a, 3 mısra ve 1 gazel bulunmaktadır. Toplamda ise *Divan*’da 115 beyit, 43 kıt’a, 30 gazel, 6 kaside, 1 mesnevi ve 1 tahmis olmak üzere 230 manzume mevcuttur.

İkinci bölümün son başlığı ise *Divan*’ın transkripsiyonlu metnini ihtiva etmektedir. Bu bölümde ilk olarak “Metni Kurarken İzlenen Yöntem” başlığı açılmış ve on dokuz madde hâlinde metnin kuruluşundaki yollar sıralanmıştır. Ardından *Divan*’ın transkripsiyonlu metni okuyucuların istifadesine sunulmuştur. Çalışma Rizeli Âtîf Efendi ile ilgili on bir adet belge ile *Mecmûa-i Eş’âr*’ın tıpkıbasımıyla sonlandırılmıştır.

Hocamıza Rizeli Âtîf Efendi’nin bu kıymetli eserini tertip edip ilim âleminin istifadesine sunduğu için teşekkür ederiz.

Kaynakça

Köksal, M. Fatih, (2024), *Rizeli Âtîf Efendi ve Divanı*, Rize: Revak Yay.